

מלחמת הודו פקיסתאן, 1971

אל"מ דב שיאון

בדצמבר 1971 ספרנו את הימים וחכינו במתח ליום ההכרעה, שסאדאת כה הרבה לדבר עליו. אולם איך אמר סאדאת בכותרת לפי הקריקטורה ב"אל ג'רידה" הלבנוני? "רצינו להילחם, אך המלחמה עזבה אותנו והלכה לפקיסתאן".

מלחמת ששת הימים קבעה, ללא ספק, סגנון ודפוסים חדשים בחשיבה הצבאית ובניהול מלחמה; שהרי שני היריבים במלחמת בנגלה-דש, האחד גייטראלי-מסויג ביחסו כלפינו והאחר עזין לנו, מאשימים זה את זה בהעתקת תכניותיו של צה"ל ושיטות הלחימה שלו. המנהיגים, הרדיו והעתונות הפקיסתאניים טוענים כי: "כל האסטרטגיה של המתקפה על פקיסתאן המזרחית תוכננה על-ידי יהודי ציוני, גנרל ג'יקוב (יעקב) מצבא הודו, שאומן בישראל לתכלית זאת". ואילו גנרל פליט ההודי כותב בספרו: "The Lightning Campaign" (Indo-Pakistan War - 1971), הפיקוד העליון הפקיסתאני טיפח משך שנים מספר הזיות-שוא על מתקפת-פתע מאסיבית בעומקה של הודו, כשבחודה עוצבות שריון, על-פי תורת משה דיין. לאסונם, האמיד ח'אן (רמטכ"ל צבא פאקיסתאן) אינו כדיין; ולא הפקיסתאנים כישראלים, והודו איננה סיני".

אולם פרט לצד פיקנטי זה — ולהשפעות שהיו לה, כביכול, על החלטתו של סאדאת לדחות את מועד ההכרעה — נודעות למלחמה האחרונה בין הודו לפקיסתאן משמעויות רבות אחרות בעבורנו. לקחים מדיניים, שהיו מקובלים עלינו מזמן, הפכו לפתע נחלת רבים: כוחן של בריתות צבאיות יפה בימי שלום בלבד ובשעת מלחמה ומשבר תקף אך הכלל של חז"ל, "אם אין אני לי מי לי" — אין לסמוך על אומ"ם (לא על מועצת הביטחון ואף לא על העצרת) שיציל מדינה-חברה ממפלה צבאית; אך כל מלחמה מקומית ומוגבלת חייבת להיות מכריעה ומהירה עם פתיחתה, שלא לעורר יתר על המידה את חמתן של המעצמות ולא לאפשר את התערבותן בטרם עת — היינו, לפני שנקבעו עובדות מוגמרות בשטח.

מוקדם עדיין לסכם לקחים צבאיים מפורטים ממלחמה זו. שני הצדדים טרם התאושו מן המהלומה — הצבא הפקיסתאני, שהובס בבנגלה-דש, מחשה בשבי ההודי ואילו אלה שלא נלחמו ואשר ניצלו בקראצ'י ובאיסלמבד עדיין לא נתנו לעצמם דיווח-שבון אמת על מה שאירע וטרם סיגלו לעצמם נוסחת-פלא גואלת לסיבת המפלה, דוגמת המצרים לאחר מלחמת ששת-הימים. הם לא למדו דבר, לפי שעה, ומטילים את האשמה על שכמ הגנרלים השתיינים שלהם ועל, "הקנוניה הבין-לאומית בה נטלו חלק שוה ההודים, הרוסים, הבריטים ו...היהודים", כמובן.

ההודים מצליחים אך בקושי להסתיר את שכרונם מהניצחון; זאת על-אף החינוך הבריטי המקובל עליהם של, "הצנע לכת". ספר, "חטוף-וכתוב" ראשון נכתב בשבועיים האחרונים של דצמבר 1971 וזכה כבר בשתי מהדורות בינואר 1972. זהו שיר הלל בלתי-מסויג לכוחות המזוינים ההודיים, לתבונה המדינית העילאית של הגברת גנדי, לגאונות הצבאית של הפיקוד ולרחה הלחימה ולכושרו של החייל ההודי וחבריו לנשק הבנגלים, הבלתי-סדירים. המחבר מודה בקשיים שבכתיבת ספר זמן כה קצר לאחר הקרבות, לפני שהותרו לגילוי פרטים סודיים על שלבי התכנון והביצוע. מחמת העדר תיאור מן הצד הפקיסתאני, קשה לסתור תביעתו לאובייקטיביות. הסופר, גנרל (בדימוס) פליט, מי שהיה מפקד האקדמיה הצבאית, לא השתתף במלחמה ולא השתמש לכתיבת ספרו בחומר מסווג וסודי. הוא ערך את חיבורו על-פי מה ששמע מחבריו בצבא, מתוך כתבות של עיתונאים ועל סמך ידיעתו הכללית בשירות בצבא ההודי. עם חבריו נמנים גנרל אורורה ההודי (מפקד חזית בנגלה-דש), נשיא פקיסתאן דאז (הגנרל יחיא ח'אן) והרמטכ"ל הפקיסתאני (האמיד ח'אן). שלושה מפקדי הקורפוסים ההודיים בחזית וכן קצינים רבים אחרים ששירתו עמו בעבר בצבא.

נור ונזילת המתכת פוסקת. נושאי הדלי הולכים לקצה האולם ויוצקים את המתכת לקוביית התבניות הרחוקה ביותר. את מקומם תופשים שניים אחרים, הממתינים עד שהדלי שבידם יתמלא כדי שלושה רבעים, ושוב נסתם הפתח. וכך חוזר-חלילה כל היום. כמות המתכת בדלי חייבת למלא קוביית תבניות עד לשפת המשפך.

מדי פעם — ושוב בצעקות כדי להתגבר על הרעש סביב — בודק המנהל עם האחראי להזנת התנור, הניצב בדיוטה העליונה, את כמות החומר שנותרה, והלה משיב לו בסימני ידיים; אנחנו למטה מנסים לתרגם את מושגיהם לשפת זמן ומאמץ שעדיין לפנינו. בשעה טובה מסתיימת היציקה. לעתים היא מסתיימת בשלום, לעתים — רק לאחר התגברות על תקלות, כגון התפרצות מתכת מהתנור כתוצאה מאי-סתימת הנקב על-ידי המנהל. כאשר קורה דבר כזה למדנו להיזהר משתי סכנות: האחת — המתכת המתנפצת אל הרצפה ומתעופפת לכל עבר, והאחרת, החמורה יותר — זעקותיו וחרפותיו של המנהל.

מוכרזת הפסקה והכל עולים לארוחת-צהריים מאוחרת; האולם נשאר אפוף עשן ואבק והמתכת שבתבניות מצטננת.

עם תום ההפסקה מתחילה מלאכת הפירוק. במוטות ברזל מפרקים העובדים, שניים-שניים, את קוביות התבניות, ונושאים את אשכולות גופי הרימורנים לירכתי האולם, ליד תנור ההתכה.

נערמת ערימת גופים אפורים, ומתחילה מלאכת ריקון החול מתוכם על-ידי הקשתם על סדני ברזל קטנים. האויר מלא אבק ופיח, המשחירים כל חלקה גלויה וחודרים לכל נקב וחריר.

גופים נקיים של רימונים נאספים לשקיות, נמנים ומוסתרים ב"סליק", שפתחו ידוע אך למעטים מבין העובדים.

עוד לא נסתיימה מלאכה זו וכבר נעשות ההכנות לקראת היום הבא. היה זה יום ארוך ומפרך, אולם אין לתאר במילים את הסיפוק בסיומו, למראה התוצרת המוגמרת.

המכסה שהוטלה עלינו היתה שתי יציקות בשבוע. הימים הראשונים היו קשים במיוחד. אולם ההתלהבות היתה עצומה כאשר 2,000 גופי הרימונים מהיציקה הראשונה נערמו בפינת האולם.

שגרת העבודה של יומיים להכנה ליציקה נקטעה לפתע בבוקרו של יום עבודה אחד. נאספנו על-ידי המנהל, שסיגריה כבויה משתרבת כרגיל מזוית פיו. "בחורים — פתח ואמר — אנחנו חייבים לבצע את היציקה מחר, במקום מחרתיים, היות וצפוי לנו ביקור של מהנדס מחו"ל, שאינו יכול להמתין ליום יציקה רגיל; עלינו לסיים היום את כל העבודות הכרוכות בהכנה ליציקה." הסיפור על המהנדס מחו"ל היה, כמובן, "מתיחה" על חשבון הפלמ"חאים. דבר זה נודע לנו מאוחר יותר, אולם אותו יום עבדנו כפי

שלא עבדנו מעולם; במרץ אדירים ובהתלהבות השלמנו את המלאכה עם ערוב היום. מנוחת הלילה היתה קצרה; יום היציקה אמור היה להתחיל בשעה 0400 בבוקר יום המחרת.

היציקה החלה כמתוכנן, כאשר אנו צופים מדי פעם לעבר דלת המפעל להזין עיינינו ב"אורח" הצפוי. שעות חלפו וזכר ל"אורח" אין. המנהל מניע כתפיו ו"מתפלא" על האיחור; ייתכן כי לו היינו מתבוננים היטב, היינו מבחינים בחיוך מסתתר על שפתי הפועל-לים הקבועים, אולם אנו לא ראינו אותו והמשכנו לצפות במתיחות לבואו של ה"אורח" שלא הגיע.

בטרם עליה למאהל, אמר לנו המנהל: "בחורים, הספקתם ביום אחד מה שהספקתם קודם לכן ביום מיים; אנו קיבלנו הוראה להכפיל היצור, וזה היה המבחן ליכולתכם לעמוד במשימה. מהיום והלאה נקדיש יום אחד להכנה, ויום ליציקה. שלום!"

תגובתנו היתה צחוק כללי, והבטחה שאכן נעמוד במכסת-היצור המוגברת ובכל מאמץ הכרוך בכך. ואכן, כך היה. מאותו יום ואילך היו שלושה ימי יציקה בשבוע, 2,000 גופי רימונים וחלקיהם ליום-יציקה. יכולתנו נשתפרה. אחוז הרימונים הפגומים ירד מדי פעם, ויום אחד הגענו בסך הכל לשבעה גופים פגומים מתוך 2,000.

למרות העבודה הקשה לא הוזנחה פעילות אימורנים שגרתית, שהיתה נערכת בשבתות ובזמן "הפנוי" בערבים. לא אחת יכולת להבחין בבחורים החוזרים ממסע לילי ויורדים בפשפש המוסתר בדופן המתבן לעבודת יומם הנסתרת.

חופשה ניתנה לנו רק כאשר שופץ תנור היציקה, או ביצעו בו עבודות-בדק אחרות. חופשות אלה הוקדשו למסעות פלוגתיים למצדה, או לפעילות סיירים — לימוד החופים, הכנת תיקי כפרים, סיור שבילים ודרכי גישה ליעדים שונים — וכן לאימונים בנשק ובשדאות.

אנשי המחלקה שלא שותפו בעבודה לא הורשו לשאול על מעשינו באותו פרדס, ולא ידעו דבר על הנעשה שם. בודדים בלבד מבין חברי המשק ידעו על המתרחש בין כותלי אותו מבנה מפויח.

שישה חודשי עבודה מאומצת סיפקו למחסני ה"הגנה" 100,000 רימוני "מילס", שנחשבו באותה עת לטובים בעולם.

לימים, כאשר הגעתי לחטיבת "הראל" במלחמת-השחרור, פגשנו מדי פעם בידידים ותיקים — אלה הם הרימונים שיוצרו על-ידינו; זכורני, יום אחד אספתי לאשפתי רימון אחד כזה, הראיתיו לאנשי המחלקה שלי ואמרתי: "את זה אני ייצרתי!"

החבר'ה השבוני למתעתע. בנובמבר 1971 נאספנו — אנשי המחלקה והצוות באותו משק, לציין 25 שנים ליום בו התחלנו במלאכת הקודש. ירדנו למפעל, זכרנו ונזכרנו. נשינו וילדינו שבאו עמנו, התאמצו להסתיר חיוכיהם לשמע הזכרון מתפרצים.

ראשית המשבר

שורש המשבר נעוץ בימים בהם האמינו באשליה שהאסלם הוא גורם מקשך ומ-לכד יותר ממסורת וממורשה תרבותית. אשליה זאת גרמה ב-1947 להקמתה של מדינה מוסלמית בצפונה של תת-היבשת ההודית; מדינה זו עמדה משך עשרים וארבע שנים כשרגלה האחת מתבססת על פקיסטאן המערבית והאחרת תקועה במו-רח בנגל; מרחק של כאלף ושבע-מאות קילומטרים. אולם שום אדיקות מוסלמית לא יכלה לגשר על פני האופי השונה והפער התרבותי המפריד בין מערב פקיס-טאן לבין מזרח בנגל.

מנהיגי המדיניים של פקיסטאן, גנרלים במקצועם, מצאו לרוב פתרונות צבאיים לבעיות האזרחיות, וניהלו מלחמות לא-מיות לכיבוש שטחים נוספים: ב-1947 וב-1965 — מלחמה בקאשמיר שהסתיימה באולטימטום סיני להודו וב, רוח טאש-קנט" בינואר 1966; ב-1948 וב-1950 — סכסוך בבנגל.

„גליון ההתנהגות" של השלטון הפקיסטאני בני בנגל המזרחית חמור, לדברי המחבר, עוד יותר. פקיסטאן המערבית, בעלת אוכלוסייה קטנה (56 מיליון) אולם גדולה בשטחה פי שישה ממזרח בנגל, שלטה בצורה מוחלטת ב-75 מיליון הבנגלים; אלה הכניסו למדינה 75 אחוז מכלל ההכנסות מייצוא אולם זכו ב-33 אחוז בלבד מתקציב הממשלה. רמת החיים במערב פקיסטאן היתה גבוהה פי חמישה מזו שבמזרחה. ההפליה בשירותים הציבוריים שלטה בכל התחומים: מיטה אחת בבית-חולים לכל אלפיים תושבים במערב ומיטה אחת לכל 9,000 תושבים במזרח; מחצית מספר בתי-הספר והאוניברסיטאות — ב-מערב פקיסטאן; 94 אחוז מהפקידות הממשלתית — מערב-פקיסטאנית; 95 אחוז מאנשי הצבא גויסו מן המערב.

התסיסה בבנגל נמשכה שנים, פרצה מדי פעם והודברה ביד חזקה. ב-1966 הכריז השיח' מוג'יבור רחמן על תכנית בת שישה סעיפים ובה תביעות היסוד של הליגה העוואמית¹ לאוטונומיה ולביטול אפלייתה של בנגל: 1. פקיסטאן פדרטי-בית, בה נבחרים הממשלה והפרלמנט בבחירות כלליות ודמוקרטיות; 2. הממש-

לה הפדרלית תהא אחראית לביטחון ול-יחסי-יחון בלבד; שאר תחומי הממשל יהיו באחריות ממשלות כל אחת משתי המדינות. 3. מטבע נפרד או מטבע אחיד — אך אוצר נפרד לכל מדינה; 4. מיסוי ותקציבים ייקבעו על-ידי כל מדינה לעצ-מה; 5. ריפורמות כלכליות ותחוקתיות לסילוק הפער הכלכלי בין שתי המדינות; 6. יוקמו במזרח צבא או מיליציה להגנתו. בבחירות הכלליות לאסיפה הלאומית, שהתקיימו ב-17 בדצמבר 1970 זכו הליגה העוואמית ומנהיגה, מוג'יבור רחמן, ברוב מוחלט: 167 צירים לעומת 147 בהם זכו עשר המפלגות האחרות בפרלמנט הכלל-פקיסטאני. ואילו באסיפה האזורית זכתה הליגה ב-298 צירים מתוך 310. תוצאות הבחירות הפתיעו את השלטון. יחיא ח'אן דחה את כינוס הפרלמנט. הכרזתו נתקבלה במזרח כבגידיה וכהפרת הבטחה.

המפלגות בבנגלה-דש הכריזו על שביתה כללית, שהחלה למחרת ההכרזה. 2 במרס 1971. חוגים שונים תבעו מאבק מזוין ומרד בשלטון. האגף הימני בליגה העווא-מית היה בעד הבלגה, והשיח' מוג'יבור רחמן קרא למאבק פוליטי חוקי, בלתי אלים, שיביא לפתרון מדיני מספק. בין תושבי מזרח בנגל לבין יחידות המשטרה והצבא פרצו תגרות; תגבורות צבא הוח-שו ממערב פקיסטאן למזרחה, בים וב-אוויר. כדי להרויח זמן לשם תגבור נוסף של יחידותיו הודיע יחיא ח'אן על כינוס האסיפה הלאומית ועל נכונותו לשאת-ולתת עם מנהיגי החבל המזרחי במסגרת עקרון השלמות של המדינה.

משטר הדיכוי של הצבא הפקיסטאני החל ב-25 במרס; מוג'יבור רחמן נעצר והועבר למערב פקיסטאן והצבא פתח בפעולה שי-טתית מהבירה לעריה ולכפריה של בנגל, כשהוא הורס ומשמיד קני התנגדות. אוני-ברסיטאות ומרכזי שלטון ושורף כפרים ורובעים.

לא עבר חודש ימים ובסוף אפריל החלה „יציאת בנגל", שנמשכה כל הקיץ. 8.5 מיליון פליטים בנגלים-הינדים ועוד כ-מיליון בנגלים-מוסלמים נמלטו להודו. סבלם ויעזע את דעת הקהל בעולם, אך שום דבר ממשי לא נעשה לפתרון המצב. הודו לא נקפה אצבע. הכוח הפקיסטאני הצבאי תוגבר בחבל המזרחי עד ארבע וחצי דיביוזיות חי"י, ועוד 25,000 איש ביחידות אחרות.

מלחמת הבלתי-סדירים

מאפריל ועד תחילת דצמבר התנהלה בחבל מלחמת-גרילה נגד הצבא הפקיסטאני. אולם פעולות הבלתי-סדירים לא יכלו להכריע את הצבא הסדיר ולהביא את הגאולה. חרף הצלחותיהם המרובות ועל-אף סיועה של מרבית האוכלוסיה המקור-מית. מנהיג בנגלה-דש והמפלגות הפור-ליטיות לא הכינו בעוד מועד מעין „הגנה" בנגלדשית — זרוע צבאית שתסייע באמ-צעים צבאיים להשגת המטרות. אם ייכשל המאבק הפוליטי.

בראשיתה היתה התמרדות ספונטנית, של המוני הנוער שנשתייעו בעריקים שברחו מן הצבא הפקיסטאני. במרס 1971 עדיין מנו היחידות הסדירות שחנו בחבל המז-רחי כ-70 אלף מבני המזרח — כ-6,000 ב„רגימנט מזרח-בנגל", כ-15,000 ב„רוב-אים המזרח פקיסטאנים" (כעין משמר גבול) ו-50,000 ב„ראזאקרים" (כעין מש-מר-עם). מרביתם אמנם היו פיהרים ש-שיתפו-פעולה עם השלטון ונטלו חלק בפ-עולות ההשמדה; אולם היו בהם גם בנגלים. נוסף לאלה שירתו כ-45,000 במש-טרה המקומית. לכאורה עמד לרשות ההג-הגה המקומית כוח צבאי מן המוכן; אך מוג'יבור רחמן סירב להיענות לבקשתם של קצינים בנגלים להקים צבא בנגלי. רק משפגעו הפקיסטאנים ביחידות הבנ-גליות והרחיקו קצינים ופרקו את נשקם — ערקו רוב היחידות על נשקן ובשיתוף עם קבוצות מן הנוער והמפלגות המקומיות הקימו את הכוח, שנקרא בתחילה „מוקטי פוג", למפקדו מונה קולונל בוסמאני.

לאחר פעולות מוצלחות התחלתיות פחתה יעילותן של יחידות אלה. בסוף אפריל, לאחר חודש של פעולות מקומיות בלתי-מתואמות, דעכה ההתנגדות המזוינת וצבא פקיסטאן שלט ברובה של המדינה.

במאי התחיל שלב ההתארגנות הפעיל בבסיסים שקמו בהודו, לאורך הגבול הבנגלי. אורחים ואנשי-הצבא שהצליחו להימלט היו מתאמנים משך שישה שבועות, מצטיידים בנשק וחוזרים לחזית — אלפיים לחזמים מדי חודש. הכוח הסב שמו ל„מוקטי בהיני". עתה גבר גם כוחו: חיל-הרגלים התעשר בנשק מגוון — לר-בים נוספו מקלעים, מרגמות, חומרי-חבלה, נשק נ"ט ומוקשים. נוצר גרעין קטן של זרועות אויר וים שהופעלו. מאחר יותר, לסיור ולחבלה באניות אויב שקישרו בין

¹ מפלגה שמאלנית מאוניברסיטת, בראשותו של מוג'יבור רחמן — המער.

בתוך בנגלה-דש לטובת המקומיים; עיקר התפקיד שהוטל על יחידות-הספר היהודיות היה לקבל את הפליטים, לאמן את הנוער ולציידו בנשק.

הגברת גנדי הבינה כבר באפריל—מאי כי מאבק מזוין עם פקיסטאן, שיאלצה להחזיר את הפליטים ולהעניק אוטונומיה לבני-גל המזרחית, הוא בלתי-נמנע. כאביה, נהרו, השכילה לשלוט באורח מלא במאבק המדיני-צבאי, שלא ידרדר לעימות צבאי בטרם עת. היא הציבה לעצמה שלוש מטרות: נטרול דיפלומטי של האיום הסיני; השלמה של תכנית ההיערכות וההתארגנות מחדש של כוחותיה; ואימון ה-„מוקטי בהיני“ ללחימה יעילה.

קבוצה של „מוקטי-בהיני“ באימונים.

נטרול האיום הסיני

באמצע אפריל הכריזו הסינים על תמיכתם בפקיסטאן ועל התנגדותם לתנועת ההתבדלות של בנגלה-דש. הם הוקיעו את תכנית ההתפשטות של הודו. אך מפאת סיבות פנימיות וחיצוניות — בין היתר עובדת ריתוקם של כמיליון חיילים סינים לגבול עם ברה"מ — היו ההודים משוכנעים שסין לא תנקוט פעולה חוקפנית נגדם. ליתר ביטחון נקטה אינדיריה גנדי צעדים נוספים: התמה על הסכם ידידות עם ברה"מ והחליטה שלא לפתוח במלחמה לפני בוא החורף, כאשר המעבדים בין סין להודו בהרי ההימליה חסומים בשלגים. חוזה הידידות עם ברה"מ נוצל לחימוש הכוחות ההודיים ערב המלחמה ולנטרול האיום הסיני. נראה כי ממשלת הודו לא חששה להתערבות צבאית של ארצות-הברית למען פקיסטאן.

בסוף אוקטובר יצאה ראש ממשלת הודו למסע הסברה במערב (ארה"ב, בריטניה, צרפת ומדינות אחרות) במטרה לאלץ את פקיסטאן לשאת-ולתת עם מוג'יבור רחמן ובמגמה להבטיח את נייטרליותו של מדינות המערב אם תפרוץ מלחמה. בתחילת נובמבר הודיעה ארה"ב על הפסקת משלוח חי נשק לפקיסטאן ומשלחת פקיסטאנית חזרה מביקור בסין, כנראה בידיים ריקות. אותה שעה העבירה ברה"מ ב„רכבת אוי-רית“ דרך מצרים ציוד חיזוי לצבא הודו.

ההכנות הצבאיות

צבא הודו הכין עצמו למלחמה הממשמת ובאה בשלוש חזיתות אפשריות. מטרת הרמטכ"ל, גנרל מאנקשאו, היתה להיערך כך שצבאו יהיה מסוגל להילחם בבנגלה-

או „השמדת העלית“, ולגירושם של כעשרה מיליון תושבים שנמלטו להודו — כל אלה הטביעו את רישומם על ממשלת הודו. זו הבינה, ללא ספק, שהמצב שנוצר מעניק להודים הזדמנות היסטורית נדירה לנטרל את המובלעת הפקיסטאנית החוצה את תתי-היבשת ההודית, ומנתקת כמעט את חבל אסאם הצפון-מזרחי², וחושפת אותו לאיום סיני. חיסול הכוח הצבאי הפקיסטאני בבנגל המזרחית, הקמתה של מדינה אוטונומית או עצמאית שתהא או לא תהא קשורה עם פקיסטאן — תפסוך את הודו מן הצורך לרתק כוחות בגבול פנימי ארוך, תעניק לה דרכי גישה נוחות יחסית לגבול הסיני ולאזוריה המבודדים, תחליש את יכולתה של פקיסטאן לאיים בשתי חזיתות על בטחונה של הודו, ותגביל את אפשרויות שיתוף-הפעולה של פקיסטאן עם הסינים. ההודים היו ערים לסכנה הצפויה להם בהקמתה של מדינת בנגלה-דש עצמאית, ללא עזרת הודו. כי אז, עלולה זו לתבוע לעצמה אזורים בנגליים שהיו יחידה מדינית עד לחלוקה ב-1947. עם זאת היתה הודו מודעת לסכנה הסינית: סין עלולה לחוש לעזרתה של פקיסטאן, מתוך אינטרסים שלה, ולכן חייבת היתה לרתק כוחות הודיים לגבול הצפוני.

לדעת גנרל פליט, נקטה אינדיריה גנדי מדיניות זהירה, סבילה לכאורה, אך גבר-נה; היא השכילה לא להחריף את המאבק בטרם הבשיל המצב לפעולה-רבתי מכ-רעת. הצבא ההודי נמנע מהתערב בכוח

שני חלקי פקיסטאן. קבוצות, שערקו מ-חילה-הספר הפקיסטאני, סופחו ליחידות הצבא ההודי ונועדו להצטרף אליו במלחמה ולשמש גרעין הצבא הסדיר של בנגלה-דש המשוחררת. עד יולי פעלו ה„מוקטי בהיני“ בכיתות ואילו מאוגוסט, משתוגברו, החלו תוקפים במסגרת פלוגתית. מחזירות קצרות בעומק 10—15 ק"מ עברו לפעולות נגד מטרות בלב החבל. ההשפעה המצטברת של פעולותיהם נתנה אותותיה במוראל היחידות הפקיסטאניות: מחמת פיצוץ מאה גשרים וכאלף גשרונים ומחשש מיקוש בדרכים נמנעה הנגידות של הצבא הפקיסטאני, והוא רותק לבסיסו.

גנרל פליט סבור כי שלטונות הודו לא הכירו את המצב הפנימי בבנגל המזרחית ולא הבינו את המשמעות הפוליטית והצבאית של ההתמרדות העממית. הידחות הגיומו בתוצאות ההתנגשויות עם צבא פקיסטאן ובהשפעה המצטברת של פעולות החבלה על תנועות האויב, על-מספר נפגעי ועל כושרו ומוראל-הלחימה שלו. ההודים סברו כי אם יתנו למקומיים סיוע בנשק ובתחמושת, בסיסים לאימונים ומקלט לנפגעים על אדמת הודו הם ינצחו את צבא פקיסטאן במלחמת-גרילה וישחררו את בנגלה-דש ללא התערבות צבא הודו.

המאבק הפוליטי

האירועים הדרמטיים שהתחוללו לאחר מאסרו של מוג'יבור רחמן: ההכרזה על רפובליקה עממית, הקמתה של ממשלה גולה, פעולות הצבא הפקיסטאני נגד ה-אוכלוסיה — שהגיעו לממדי „השמדת עם“

² רוחב המובלעת בין גבול מזרח פקיסטאן לבין הגבול הסיני הוא כ-20 ק"מ בסך-הכל.

דש אפילו תקופת פקיסטאן בגבול המערבי של הודו.
עד אמצע 1971 היה עיקר הצבא ההודי ערוך בגבול המערבי; ובמאמץ משני רובו עוצבות הרריות — בגבולות הצפוני והמזרחי. מול בנגלה-דש עמדה דיביזיית חי"ר אחת להגנת בנגל המערבית וכל-כוחות מול בנגלה-דש חסר סיוע מתאים בתותחים, בשריון ובהנדסת-גישור. חסרו גם אמצעי תובלה, וחמור מכל — הפיקוד על העוצבות היה מפוצל, כמקובל בזמן רגיעה, ללא תיאום יעיל עם זרועות האויר והים. שתי דיביזיות הרריות הועברו מגבול הצפון לגבול בנגל, והוקמה מפקדת קורפוס מס' 2. על שתי דיביזיות אחרות בצפון בנגל ובמזרחה הופקדה מפקדת קורפוס מס' 4, שהועברה מן הצפון. גודר טנקים בינוניים ושני גדודים של טנקים אמפיביים ("PT 76") הועברו לפיקוד המזרח. יחידות תותחנים וגישור רוכזו מכל שאר החזיתות. מטה פיקוד המזרח הוגבר במטות קדמיים של זרועות האויר והים. המטה המשותף החל בתכנון וכיבוש ארגון; הכוחות אומנו למשימה — כיבוש בנגלה-דש וחסול הכוח הפקיסטאני.
בתחילת נובמבר עמדו הכן מול ארבע וחצי הדיביזיות הפקיסטאניות שלושה קורפוסים הודיים, שכללו שבע דיביזיות. הופעל שדה-תעופה קדמי ויחידות חיל-הים הועמדו במצב כוננות. במובלעת המזרחית — באסאם (תבל טריפורה וטילצ'אר) — הוכנה התשתית של דרכי גישה לבנגלה-דש.
חיל-המצב הפקיסטאני הקים באותם חוד-שים מעוזים, ביצורים ומכשולים — בעיקר בגבול המערבי. במזרח חצו כוחות פקיסטאן את הגבול והקימו מעוזים על אדמת הודו. לקראת סוף אוקטובר הגבירו כוחות "מוקטיביהיני" את התקפותיהם ואף הכריזו על שחרורם של אזורים אחרים. הפקיסטאנים הגיבו בירי ארטילרי על מחנות בבנגל המערבית, בשביית שבויים ובפעולות מיקוש וחבלה בדרכים. גנרל ניאזי, מפקד כוחות פקיסטאן, תבע וקיבל אישור לערוך התקפות מוגבלות על אדמת הודו. בסוף אוקטובר אירעו מספר התנגשויות בין יחידות הצבא הפקיסטאני, שכללו חי"ר ושריון, לבין יחידות הודיות — בעיקר בטריפורה שבמזרח ובבוריה שבמערב. בקרב זה איבדו הפקיסטאנים 13 טנקים מסוג "צ'אפי" ושלושה מטוסי "סייבר". בסוף נובמבר תקפו הפקיסטא-

נים באיזור הילי בצפון-מערב ואיבדו תשעה טנקים בקרבות קשים. חיל-האויר הפקיסטאני ערך התקפה על שדה-התעופה אגרטאלה.

המערכה במערב

השאלה המסורתית: מי ירה את הכדור הראשון? נשאלת גם במלחמה זו ללא מענה ברור. לגנרל פליט התשובה ברורה: הפקיסטאנים תקפו ראשונים; הוא מת-קשה, כביכול, להבין את הסיבות שהניעו את נשיא פקיסטאן לפתוח במערכה במערב: "אופטימיסט חשוך-מרפא בלבד היה מעז, בתנאים הקיימים, לקוות שהפריצה המיוחלת תצלית. ואף-על-פי-כן זאת בדיוק זממו (הפקיסטאנים) — ובהעדר כשרון בלי-אומן".

אמנם בחזית המזרח גבר העימות והחריף אך לא היה מקום להניח, טוען פליט, שהי-דו מתכוונת לכבוש את בנגלה-דש. מדי-ניותה של ראש-ממשלת הודו התירה חדי-רות מוגבלות ל"הגנה עצמית" בלבד. כל עוד לא פרצה מלחמה גלויה בין שתי המדינות, יכלו הפקיסטאנים לקוות שצב-אם המבודד יחזיק מעמד במזרח, על-אף האפשרות שה"מוקטיביהיני" ישחרר אזורים ספר אחדים ושהממשלה הגולה תשוב לאדמת בנגלה-דש. לא איימה עליהם סכנה שלוחמי הגרילה יצליחו לכבוש שטחים כה ניכרים, שיעניקו הכרה בין-לאומית בבנגלה-דש עצמאית.

בדיעבד ברור לכל כי פקיסטאן טעתה בשיקוליה; אך למרות שכלל לא הוכח כי היא זו שפתחה במלחמה גלויה, ספק אם פעולתה אכן היתה חסרת-כל תקוה והיג-יון. מנהיג פקיסטאן הימר ונכשל, אך בידיו היו מספר "קלפים" כבדי-משקל: יחידות של שתי מעצמות — ארה"ב וסין — שאמנם ברור כי לא יילחמו את מלחמתו אך ניתן לצפות שיצילו אותו משואה; הוא קיווה כי ארה"ב תמנע בנטו במועצת-הביטחון ניצחון הודי — אם לא למען פקיסטאן, לפחות כצעד שיגביל את ברה"מ. הקלף השני היה העז-לם המוסלמי — משקלן של מדינות ערב באו"מ ובבירות העולם. גורם שלישי, שעשוי היה לפעול לטובתה של פקיסטאן היה המשפט הבין-לאומי — חוקיות שלי-טתה בחבל המזרחי — ועקרון השלמות הטריטוריאלית, המקובל וכמעט מקודש כיום בעולם. הודו עלולה להיות מוקעת כתוקפן בשל ריכוז כוחותיה במזרח ואילו

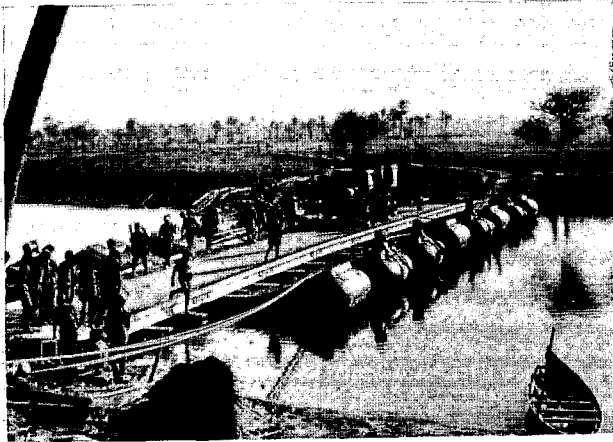
פעולת פקיסטאן במערב תוצדק בהיותה הגנה עצמית. גורם רביעי בשיקולים היה ודאי עברו העגום של צבא הודו; צבא זה נחל תבוסה מידי הסינים ואף לא הצליח להכריע ולכפות את רצונו בקרבותיו הקודמים עם צבא פקיסטאן.

יחיא ח'אן ראה כי עניבת החנק מתהדקת סביב צבאו במזרח; עוצבות הודיות הועברו מהחזיתות השונות ורוכזו על גבול בנגל. ידו לא השיגה לתגבר את המזרח בלי לחשוף עצמו במערב, ואילו פינוי הכוח במזרח כמוהו כתבוסה וכי-יתור על יותר ממחצית המדינה. לכן נותרה לו אך ברירה אחת — לתקוף במערב במטרה לפצל את כוחות הודו ולרתק לשם עתודה כללית, ואולי גם חלק מהכוחות ההודיים שנערכו במזרח. מטרה נוספת — לפגוע בחיל-האויר ההודי, כדי לאפשר קשר אויר עם כוחותיו שבמזרח ולצמצם את חשיפתם להתקפות מן האויר. אין ספק כי הפקיסטאנים הכירו את כל סדר-הכוחות ההודי וידעו כי להודים עדי-פות. אולם הם הניחו כי איום במערב על אדמת הודו עצמה וסיכון ריבונותה בחבל קאשמיר המוסלמי יעוררו את חששותיו של הפיקוד ההודי, יטרפו את קלפיו הסדוריים מראש ויאלצו אותו לשנות את תכ-ניותיו. רשאים היו להניח כי משיחלו פעולות-איבה גלויות לא יתנכרו להם שני ידידיהם הכבירים ושאר המדינות שכרתו עמם ברית, או שקשורות עמם בצורה אחי-רת. הצו הראשון היה, איפוא, להוכיח יוזמה, לקיים מגע תוקפני שירתק את כוחות הודו, להאריך את המלחמה ולקוות שהישועה תבוא, בעזרת אללה, מגורם כלשהו.

מכת חיל-האויר

ב-3 בדצמבר ב-5.45 אחר-הצהריים, תקף חיל-האויר הפקיסטאני שמונה שדות-תעופה הודיים במגמה להשמיד את כוח המחץ האוירי של הודו. מאוחר יותר באותו ערב נערכה הפצצה חוזרת. לפי עדות גנרל פליט לא נפגע שום מטוס הודי במתקפה בטלנית זו. "מתקפת המנע לפי הדגם הישראלי" נסתיימה בכישלון מוח-לט". יתירה מזו — תוך יממה אחת חוסל חיל-האויר הפקיסטאני בהתקפת-נגד הודית.

חיל-האויר הפקיסטאני תקף באור אחרון, כדי להוציא מכלל שימוש את המסלולים ולמנוע המראות. המתקפה החוזרת נועדה

גשר-צף, עשוי מתכת קלה, נבנה על-ידי פלסים הודים מעל מכשול-מים בבנגלה-דש.

הפעולה. ניסיון שני בגזרה זו נערך בלילה, אור ל-10 בדצמבר; הוא סוכל באבו על-ידי המטוסים ההודיים.

מפקד הקורפוס, טיקא ח'אן, התמיד לערוך התקפות חזיתיות נגד מערך מבוצר היטב, שהסתייעו במטוסי „מיג-19” ו-„סייבר”, עד 12 בדצמבר. בהתקפות סרק אלה נטלה חלק דיביזיית חי"ר מוגברת בחטיבה ובשלושה גדודי שריון; הפקיסטאנים איבדו בהן כשלושת אלפים חיילים וחמישים טנקים.

מאמץ שלישי נערך באותו לילה (3 ב-דצמבר) נגד מובלעת הודית זעירה, דרר-מית ללאהור. היחידה ההודית ניהלה קרב שהשיגה ונסוגה. הכוח התוקף איבד 18 טנקים.

ייתכן כי באותו לילה, ואולי מאוחר יותר, ערכו הפקיסטאנים התקפה באיזור גיי-סאלמר, בגורת פיקוד הדרום ההודי. ההתקפה היתה בעוצמה של חטיבת חי"ר בסיוע גדוד טנקים מעורב (“T-59” ו-„שרמן”). הרעיון היה נועז אך ביצעו נתקע בחולות המדבר וטורי השריון נפלו טרף למטוסי “HF-24” ההודיים, שהשמידו יותר מ-20 טנקים ואת מרבית הרכב המנהלי.

קשה להאמין כי הפיקוד הפקיסטאני אמנם התכוון בפעולותיו הצבאיות הללו למלחמה רבת, כפי שטוענים ההודים. למעשה לא הוטלו למערכה יותר משתיים וחצי דיביזיות חי"ר ושריון פקיסטאניות מתוך סדר-כוחות שכלל יותר מתריסר דיביזיות. הוא הדין לגבי מתקפת חיל-האוויר הפקיסטאני: חיל-האוויר הטיל, לפי האומדן, להפצצת שמונה השדות רק עשרות אחדות של מטוסים, בעוד שעמדו לרשותו כ-300 מטוסים; טייסת מפציצים „איל-28” ו-8 טייסות קרב-הפצצה.

(המשך בעמוד 47)

פקיסטאן — מג'אמו וקאשמיר ועד פונג-ג'אב במרכז. לפיקוד זה היו שלושה קורפוסים ועתודת החזית. פיקוד הדרום הופקד על החלק הדרומי של החזית: מרא-ג'אסטאן ועד לים.

המתקפה הפקיסטאנית

הצבא הפקיסטאני ערך מתקפתו על הקרקע, בלילה, כשלוש שעות לאחר תקיפת חיל-האוויר שלו, בשני מאמצים:

המאמץ העיקרי בגזרה הצפונית-מרכזית, באיזור צ'אמב (כאן נחלו הפקיסטאנים ניצחון על יחידות הודו ב-1956). הקורפוס השני ערך התקפה דר-חטיבתית בסיוע גדוד טנקים “T-59”³ סיניים ו-„שרמנים”, ארטילריה כבדה וחיל-אוויר. ההודים החזיקו מעמד, בלמו את התקדמות האויב והשמידו תשעה טנקים. ב-5 בדצמבר עשה מפקד הקורפוס השני, טיקא ח'אן, ניסיון התקפה נוסף כשכוחו מוגבר בחטיבת חי"ר ובגדוד טנקים. העזה זו עלתה לו ב-23 טנקים “T-59”, שהושמדו על ידי חיל-האוויר ההודי. החי"ר ההודי הדף את ההתקפה אולם נסוג מעמדותיו הקדמניות החשופות. בהתקפות-נגד עלה בידם לטהר את המובלעת הפקיסטאנית ליד אקהנור, שאיממה על עורפה של צ'אמב.

המאמץ המשני של הקורפוס נערך בגורת דרום ג'אמו וקאשמיר נגד כוחות הודו בפונג'. כוחות פקיסטאן נסתייעו ביחידת קומנדו, שחסמה דרכי גישה בעורף המערב-הודי, ובארטילריה רבה. אולם מש-החל חיל-האוויר ההודי להפציץ לפני חצות את ריכוזי הכוחות בגזרה ובידי התוקפים לא עלה להתחבר אל הקומנדו — הופסקה

³ הטנק “T-59” אינו אלא גירסה סינית של הטנק “T-54” הסובייטי.

להשמיד את המטוסים. הפקיסטאנים הניחו כי הטייסות ההודיות קודמו לשדות-תעופה קדמיים וכי המטוסים פוזרו ללא מחסה. שדות-התעופה הקדמיים היו אמנם מבי-צעיים אך המטוסים הוסתרו היטב בדירי-בטון עמידים, אשר רק פגיעה ישירה בהם יכלה להסב נזק למטוסים. גיחות חיל-האוויר הפקיסטאני נערכו טפין-טפין — שניים-שלושה מטוסים לשדה — וממילא לא היה להן כל סיכוי להצלחה.

חיל-האוויר ההודי יצא עוד באותו לילה להתקפת-נגד על שמונה שדות-תעופה פקיסטאניים, ביניהם שדות ליד קאראצ'י, ראואלפינדי ולאהור, השמיד 25—30 מטוסים, פגע במסלולים ובמתקני מכ"מ וזכה, עד למחרת בערב 4 בדצמבר, ב-עליונות באויר.

המלחמה ביבשה במערב

היערכות הכוחות • בחזית המערב ניצבו מן הצד הפקיסטאני כעשר דיביזיות חי"ר (מהן שתיים חדשות, שלא הושלמו), מספר הטובות עצמאיות, שתי דיביזיות שריון וחטיבת שריון עצמאית — ערוכות מצפון לדרום:

באיזור קאשמיר: דיביזיה מס' 12 הקאשמירית;

בחזית קוטלי — פונג': דיביזיה מס' 23 הקאשמירית;

באיזור סאלקוט: הקורפוס השני — מורכב מדיביזיות חי"ר מס' 8, 15, 17, ומדיביזיית השריון מס' 6;

בגזרה המרכזית: הקורפוס הרביעי (שמ-טהו בלאהור) — מורכב מדיביזיות חי"ר מס' 10, 11 ומחטיבת שריון עצמאית מס' 8;

באיזור מולטאן: הקורפוס הראשון, מורכב מדיביזיות חי"ר מס' 7, 33, מחטיבת חי"ר עצמאית מס' 25 ומדיביזיית שריון מס' 1;

בגזרה הדרומית: דיביזיית חי"ר מס' 18 ושני גדודי שריון; מטה הגזרה נמצא ב-היידרבאד.

מולם נערכו כוחות הודו בשני פיקודים — פיקוד מערב ופיקוד דרום. לעומת המערך הפקיסטאני המפורט מציין גנרל פליט שני פיקוד מערב ופיקוד דרום. לעומת המערך הדיביזיות. ניכר בספר כי יד הצנזורה בדבר. קביעה סתמית אומרת כי עדיפותם של ההודים היתה שולית — פיקוד המערב הופקד על חזית הצפון, מול הגבול עם סין ועל הגזרה הצפון-מערבית מול

מאמצעי מסוג זה הן: איכון נקודת-הציון של סוללה יורה בדיוק של ± 20 מטרים לקו ולצד; קבלת קואורדינטות אלה תוך שניות מספר מעת הירי; הפעלה פשוטה ונוחה על-ידי אדם אחד; משקל כללי מועט המאפשר להוביל את המכ"מ ואת מערכתיו על-גבי גרור או רכב קל אחר ואפשרות הבחנה לכל הכיוונים במקורות ירי (המכ"מים המוכרים והמקובלים הם חד-כיווניים ומאפשרים איכון מהיר כאשר האנטנה מכוונת מראש לכיוון כללי של ירי צפוי. אולם לעתים גם כיוון כללי זה אינו ידוע).

כפי שהוזכר, אחת השיטות המקובלות לאיכון מקורות-ירי של תותחים ומרגמות היא ניתוח הרעש הנוצר בעת ירי — למשל על-ידי שימוש ב„מגסול“. ה„מג-סול“ מורכב ממערכת של מיקרופונים הפזורים בשטח במרחקים קבועים זה מזה. ניתוח אותות הרעש המתקבלים בעת הירי, באמצעות מיקרופונים אלה, מאפשר לאכן את מקור הירי.

חוטים עליים • אמצעים אלה נחשבים כיום ל„פרימיטיביים“ יחסית. אולם עקב פשטותם ומחירם הזול ניתן להשתמש בהם בכמויות גדולות ועל-ידי כוח אדם בלתי-מאומן. הכוונה לאמצעים המתריאים על חדירה בצורה של הפסקה בזרם חש-מלי במעגל; ההפסקה נובעת מקריעת חוט חשמלי בעת מעבר החודרים. עובי החוט, על-פי-ירוב, הוא פחות מעובי שערה וה-חודר אף אינו מרגיש שקרע חוט בדרכו. המגבלה העיקרית של אמצעים אלה היא היותם עליים ועל כן ניתנים לגילוי בקלות יחסית. כן קיים חשש מאתראות-שוא, שכן

החוט עשוי להיקרע על-ידי בעלי-חיים שונים. אמצעים הנמנים על משפחה זו מיוצרים ונמכרים לאזרחים בארה"ב להגנה על מתקנים ומפעלים. בדרך-כלל מורכבת המערכת מכבל חשמלי המשולב בגדרות קיימות של המתקן המוגן. כל תזוזה חז-קה בגדר, הנוצרת בעת ניסיון לעבור את הגדר, וכל חיתוך בחוט גורמים למתן אתראה מתאימה במרכז הבקרה. קטע גדר אופייני מוגן על-ידי חוטים עליים נראה בתמונה מס' 8.

קרני לייזר וקרניים תת-אדומות • גם בקרניים תת-אדומות ובקרני לייזר מש-תמשים לגילוי חדרות. המערכות מורכ-בות ממשדר — הפולט קרן אור בלתי-נראית, וממחוש — הקולט קרן זו. המש-דר והמחוש הקולט מותקנים במרחקים גדולים זה מזה, אך מכוונים כך שקליטת הקרן במחוש תהיה רצופה. במעבר אדם „נחתכת“ הקרן, הקליטה במחוש נפסקת למשך זמן המעבר של החודר ומתקבל אות אתראה מתאים. מהלך הקרן יכול להיות בקוים ישרים או „שבור“, על-ידי שימוש במראות או ב„קולטורים פינתיים (Corner Reflectors) המכוונים את הקרן למחוש הנמצא מעבר לפינה. כך ניתן להשתמש במשדר אחד בלבד, בעל עוצמה חזקה, המשולב במספר גדול של מחושים קולטים. בתמונות מס' 9א ו-9ב נראים רכיבים של מערכת האתראה מהסוג ש-תואר לעיל.

המגבלות העיקריות של מערכות מסוג זה הן רגישותן לערפל, לאבק ולאובך (המסתירים את הקרן מהמחוש וגורמים

לאתראות שוא) וכן העובדה שהקרע שהמכשירים מותקנים עליה, „עובדת“; היינו, נמצאת בתנועה מתמדת הגורמת לקרן לסטות מהמקום אליו כוונה. במקרה זה מפסיק המחוש לקלוט את הקרן ונג-רמת אתראת שוא. גם חיות או ציפרים החוצות את הקרן עשויות לגרום לאתראת שוא. מתגברים על מגבלות אלה על-ידי שימוש בבסיס-מוצק מיוחד להתקנת ה-מכשירים, בשתי קרניים מקבילות, וב-מערכות אלקטרוניות מיוחדות המבחינות בין חדירת אדם לבין חדירת חיות.

סיכום

ניתן לנצל כמעט כל תכונה אופיינית לכלי או לאדם (כגון: צורה גיאומטרית, תכונות פיזיות או כימיות וסוגי פעילות) כדי לגלותם ולאכנסם.

המערכות המתוארכמות הקיימות כיום (שרק חלק קטן מהן נפקר במאמר זה) למטרה זו אינן „המלה האחרונה“ בתחום זה, ובעשור הקרוב צפוי בצבאות העולם מאמץ רב-ממדים במזרח ובמערב במטרה לפתח מערכות גילוי, אתראה ואיכון; מע-רכות אלה יאפשרו להשיג מידע מודיעיני רב-ערך בתחום האסטרטגי והטקטי וקרי-את-קרב מדויקת גם במרחק רב משדה-הקרב עצמו.

מקורות

נתונים שונים שהופיעו בירחונים Aviation week, Intervai, Ordnance, Time וכ"ו בשנתיים האחרונות — וכן פרסומים קטלוגיים של חב-רות שונות שהותרו לפרסום בארה"ב ובאירופה.

מלחמת הודו פקיסטאן

(המשך מעמ' 26)

מתקפה בהיקף מוגבל, כפי שנערכה, לא יכלה להעמיד לעצמה כמטרה אסטרטגית לשנות את הכוונה האסטרטגית ההודית, למשוך כוחות מחזית המזרח ולחרוץ גורלם של שטחי מריבה כקאשמיר במערב. במקרה הטוב מסוגלים היו כוחות פקיס-תאן לישר הידורים, לנתק מובלעות ולסכן קוי אספקה של ההודים. במקרה הרע, כפי שאירע למעשה, סיפקו להודים עילה לשלם להם כמגולם. וההודים אמנם עשו כן: הם

„חתכו“ מובלעות פקיסטאניות שהיו תכו-עות כפגיונות בגבם ואשר לא הצליחו לכבשן ב-1956 (בעיקר בדרום מדינת ג'אמו וקאשמיר, בגורת הפיקוד המערבי, ובדרומה של ראג'אסטאן, בגורת פיקוד הדרום).

האסטרטגיה ההודית בחזית המערב התב-ססה על מגננה-תוקפנית, תפיסת יעדים החולשים על קוי אספקה, והכנסת סדר-

בקוי הפסקת-אש שיהיו ניתנים להגנה בצורה סבירה. נערכו פעולות בהיקף מוגבל, לרוב פעולות לילה, בסיוע מצומצם של שריון וזאת בתנאי קרקע מגוונים ביותר — מתנאים אלפיניים בצפון ועד תנאי מדבר בדרום. לסיכום: פיקוד הצבא ההודי לא הוטרד כלל מן הנעשה בחזית המערב, והמשיך ללא הפרעה במערכה במזרח.

(המשך בחוברת הבאה)